

ХРОНІКА

Лілія Дідун

Міжнародна наукова конференція: вшанування пам'яті професора Леоніда Сидоровича Паламарчука

5 – 6 вересня 2022 року в Інституті української мови НАН України відбулася Міжнародна наукова конференція «*Лексикографічна парадигма XXI століття. До 100-ліття від дня народження доктора філологічних наук, професора Леоніда Сидоровича Паламарчука*». До наукового заходу у форматі відеоконференції долучилися понад 60 учасників з України (Київ, Львів, Харків, Ніжин, Луцьк, Ужгород, Дрогобич, Кривий Ріг, Чернівці, Черкаси), Польщі (Варшава, Познань), Чехії (Оломоуц, Прага), Словаччини (Братислава) та Австрії (Клагенфурт), які презентацією своїх наукових здобутків вшанували пам'ять відомого мовознавця, лексиколога й лексикографа, свого вчителя, доктора філологічних наук, професора Леоніда Сидоровича Паламарчука.

Конференцію відкрив директор Інституту української мови НАН України, доктор філологічних наук, професор **П. Ю. Гриценко**, побажавши всім учасникам наукового зібрання плідної роботи і наголосивши, що цей науковий захід є спробою відділу лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики й Інституту української мови на ширшій платформі здійснити обмін думками щодо сучасних проблем лексикографії та їхніх можливих розв'язань.

Із вітальним словом до учасників та гостей конференції звернулася кандидат філологічних наук, професор кафедри слов'янської філології Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка **О. Л. Паламарчук**, яка поділилася спогадами про копітку працю Леоніда Сидоровича над словниками.

На початок пленарного засідання колеги відділу підготували добірки фотокарток Л. С. Паламарчука з його колегами та учнями. Завідувач відділу, доктор філологічних наук, професор **Є. А. Карніловська** за цими фото ознайомила зацікавлених слухачів з історією наукового життя Леоніда Сидоровича.

Конференція тривала два дні, протягом яких учасники розглянули актуальні питання теорії та практики сучасної лексикографії, методології укладання словників різних типів та української історичної лексикографії. Перше пленарне засідання (5 вересня) розпочав **О. О. Тараненко** (Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України), висвітливши в доповіді «Словники української мови в діяльності Академії наук України» основні етапи розвитку українського словникарства протягом останнього століття. Доповідач також наголосив на значному внеску професора Л. С. Паламарчука в розвиток вітчизняного словникарства другої половини ХХ ст.

П. Ю. Гриценко (Інститут української мови НАН України, Київ) у доповіді «Сучасна діалектна лексикографія: зміни векторів розвитку» щодо зміни векторів у сучасній діалектній лексикографії зазначив, що досягнення діалектної текстології створило базу для оновлення лексикографічного представлення діалектів у словниках, атласах і корпусах та наголосив на поступовому відході від жорсткого орієнтування на опозицію *діалектне – літературне*.

Потужний блок доповідей на двох пленарних засіданнях представили закордонні учасники, презентуючи свої напрацювання широкій науковій спільноті. **А. М. Архангельська** (Університет ім. Ф. Палацького в Оломоуці, Чехія) в доповіді «Лексикографічна фіксація фемінативів: чеський досвід і українська перспектив» окреслила місце українських і чеських фемінативів у національній лексикографічній парадигмі ХХІ ст. та розглянула засадничі підходи до опрацювання цієї лексичної категорії в українській та чеській тлумачній лексикографії. Доповідь «Еволюція говорів в лексикографічному вимірі» виголосив **Є. Сиротюк** (Університет ім. Адама Міцкевича в Познані, Польща). Колеги зі Словаччини **Я. Гаханова** та **Н. Яночкова** (Інститут мовознавства ім. Людовіта Штура Словацької Академії наук, Братислава) в доповіді «Аспектологічні виклики та рішення в Словнику сучасної словацької мови» представили результати розв'язання гостродискусійних проблем моделювання видових опозицій в новому тлумачному словнику сучасної словацької мови в 6-ти томах, який укладає їх колектив. Спільну доповідь «Електронний українсько-чеський словник: концепція створення, макро- і мікроструктура» презентували **М. Вашичек**, **О. С. Дьолог**, **Г. В. Ситар** та **Р. Шишкова** (Слов'янський інститут Академії наук Чеської Республіки, Прага). З історичною частиною спільної теми слухачів ознайомив **М. Вашичек**, а **Г. В. Ситар** розповіла про концепцію та основні принципи створення Електронного українсько-чеського словника. У спільній доповіді «Міжмовна омонімія та паронімія в українсько-німецькому словнику лексичних паралелей» **В. В. Дубічинський** (Варшавський університет, Польща) та **Т. Ройтер** (Інститут славістики Альпен-Адрія Університету в м. Клагенфурті, Австрія) зосередили увагу учасників конференції на семантичних структурах формально схожих слів української та німецької мов, зокрема різновидах лексичних паралелей (хибних, неповних та повних лексичних). **В. Бенко** (Інститут мовознавства ім. Людовіта Штура Словацької Академії наук, Братислава) у повідомленні «Aragneum Ucrainicum: Веб-корпус української мови сімейства Aragnea» розповів про створення веб-корпусу української мови та окреслив основні моменти пошукової роботи з матеріалом корпусу. 6 вересня польський колега **П. Ковальський** (Інститут славістики Польської Академії наук, Варшава) поділився з учасниками конференції своїми напрацюваннями зі створення міжнародної бібліографічної бази даних Iybislaw у доповіді «Ключові слова як наукові дискурсеми в лексикографічній перспективі».

Друге Пленарне засідання (6 вересня) розпочала **Н. І. Бойко** (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя), охарактеризувавши в доповіді «Частотний словник мови творів письменника як ідентифікатор оцінних інтенцій автора» можливості частотних словників забезпечити широке коло наукових пошуків. Доповідачка на матеріалі роману В. Винниченка «Заповіт батьків» показала важливість виявлення якісних і кількісних характеристик об'єктиваторів концептосфери «духовні

цінності». Виступ **Л. П. Гнатюк** (Навчально-науковий інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка) «Лексикографічні праці ХІХ – ХХ ст. як джерело вивчення архаїчних формул мовного етикету українців» був присвячений етикетним формулам привітання, прощання, подяка, вибачення, зафіксованим в українських словниках ХІХ – ХХ ст. **Н. С. Колесник** (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича) в доповіді «Лексикографування фольклорних онімів (на матеріалі збірки А. Іваницького «Український обрядовий фольклор західних земель: Музична антологія», 2012) розповіла про особливості лексикографування онімного простору українського фольклору й звернула увагу слухачів на важливість створення словника фольклорних власних назв для цілісного уявлення про фольклорний онімкон національної лексичної системи. Праці українських фразеологів охарактеризувала в доповіді «Здобутки української фразеографії кінця ХХ – початку ХХІ століття» **Н. Ф. Венжинович** (Ужгородський державний університет). **Ж. В. Колоїз** (Криворізький державний педагогічний університет) у доповіді «Задля відновлення історичної справедливості, або слова чи їх значення, що (за)губилися в черзі до лексикографічної реєстрації» звернула увагу на важливість ретельної фіксації у словниках тлумачного типу лексичного матеріалу, який відображає українські реалії та культурно марковані концепти українського народу. **Н. В. Багнюк** (Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львів) у доповіді «Локальна маркованість семантики в історичних словниках української мови» акцентувала на доцільності повернення у словникових статтях вісімнадцятого випуску «Словника української мови ХVІ – першої половини ХVІІ століття» вказівок на походження слова.

Протягом двох днів відбулися чотири засідання секцій: «Теорія та практика сучасної лексикографії» та «Проблеми української історичної лексикографії» 5 вересня та «Теорія та практика сучасної лексикографії» й «Засади та методологія укладання словників різних типів» 6 вересня. На секційних засіданнях відбулося активне обговорення широкого кола проблем: теорія та практика сучасної лексикографії, джерельної бази словників ХХІ ст., тлумачної, історичної, комп'ютерної, перекладної, ономастичної лексикографії та створення лінгвістичних баз даних, засад авторської лексикографії, принципів та методології укладання словників різних типів, взаємовідношень лексикографії і міжкультурної комунікації, фразеографії. Доповіді на секційних засіданнях представили **М. В. Жуйкова** (Луцьк), **Ю. Кобус** (Польща), **С. П. Бибик** (Київ), **Л. В. Мовчун** (Київ), **С. П. Гірняк** (Дгорович), **Г. В. Войтів** (Львів), **О. Д. Кочерга** (Київ), **Н. В. Хібеба** (Львів), **І. А. Казмирова** (Київ), **Н. С. Вербич** (Київ), **Н. Є. Лозова** (Київ), **О. М. Тищенко** (Київ), **З. О. Купчинська** (Львів), **О. П. Карпенко** (Київ), **С. О. Вербич** (Київ), **Є. О. Редько** (Харків), **І. В. Черевко** (Львів), **Г. В. Тимошук** (Львів), **О. В. Кровицька** (Львів), **У. А. Холод** (Чехія), **Ю. В. Осінчук** (Львів), **С. О. Соколова** (Київ), **Л. І. Даниленко** (Київ), **О. Л. Доценко** (Київ), **В. М. Труб** (Київ), **В. Ф. Старко** (Львів), **З. Г. Козирєва** (Київ), **О. П. Синчак** (Львів), **Т. В. Цимбалюк-Скопненко** (Київ), **І. І. Брага** (Київ), **І. А. Самойлова** (Київ), **Ю. О. Цигвінцева** (Київ), **Т. О. Ключник** (Київ), **Р. В. Луканинець** (Київ), **Т. О. Ястремська** (Львів), **Є. А. Карпіловська** (Київ), **С. Н. Бук** (Львів), **А. А. Таран** (Черкаси), **І. Г. Саєвич** (Київ), **О. І. Сімович** (Львів),

Л. П. Кислюк (Київ), **Н. В. Сніжко** (Київ), **Я. Банасяк** (Варшава, Польща), **Л. І. Дідун** (Київ), **О. А. Ватаманюк** (Київ).

Наприкінці другого дня відбулося підбиття підсумків роботи конференції, зокрема учасники заслухали звіти голів секцій. Виголошені ґрунтовні доповіді, жваві обговорення, дискусії, думки й пропозиції, висловлені на пленарних і секційних засіданнях, стали, на думку всіх учасників конференції, потужним теоретичним і практичним внеском до розв'язання актуальних проблем розвитку української та загалом слов'янської лексикографії ХХІ ст.

Проведена відділом лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики спільно з дирекцією Інституту української мови конференція відбулася у добрій традиції вшанування пам'яті відомих мовознавців, що свого часу працювали в Інституті української мови. Професор Л.С. Паламарчук керував відділом з 1 квітня 1963 р. по 1987 р. Упродовж цього періоду структурний підрозділ, який вважається однією з найстаріших структурних одиниць академічних установ, двічі змінював назву: від квітня 1963 р. це був відділ *теорії лексикології та лексикографії*, згодом перейменований у *відділ лексикології та лексикографії*. Співробітники відділу продовжують і нині працювати над збагаченням академічної лексикографії ґрунтовними словниками. Зокрема колеги представили науковій спільноті свої напрацювання з поточної планової теми відділу, а наукові інтереси дослідників нині зосереджені над укладанням тлумачного словника української мови активного типу (АСУМ). Учасники заслухали доповіді **Є. А. Карпіловської** «Ресурси українського мовомислення ХХІ ст. та їх відображення в новому тлумачному словнику активного типу (АСУМ)», **Л. П. Кислюк** «Відображення словотвірної варіантності лексики в тлумачному словнику активного типу», **Л. В. Мовчун** «Розвиток української лексикографічної традиції: від словника живої мови до тлумачного словника активного типу», **З. Г. Козирєвої** «Тенденції порушення чинних мовних норм в ідіолекті письменника», **Н. В. Сніжко** «Новітній тлумачний словник української мови активного типу: реєстр, джерела укладання, структура словникової статті», **О. М. Тищенко** «Принципи ілюстрування в «Активному словнику української мови».

За результатами роботи Міжнародної наукової конференції «Лексикографічна парадигма ХХІ століття. До 100-ліття від дня народження доктора філологічних наук, професора Леоніда Сидоровича Паламарчука» відділ лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України підготував колективну монографію *«Лексикографічна парадигма ХХІ ст.: теорія і методологія»*, яку невдовзі планує оприлюднити в електронному та паперовому форматі. Запис конференції представлено на сайті Інституту української мови НАН України